

UČITELJSKI TOVARIŠ.

Glasilo

„Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Izdavatelj in urednik:

Andrej Žumer,

nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Št. 23.

Ljubljana, 1. grudna 1893.

XXXIII. leto.

Vsebina. E. Lah: Avstrijsko šolstvo v l. 1890. s posebnim ozirom na Kranjsko. — Toplota. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Književnost. — Naši dopisi. — Društveni vestnik. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Listnica upravnništva. — Listnica uredništva.

Avstrijsko šolstvo v l. 1890. s posebnim ozirom na Kranjsko.

(Dalje.)

Avstrija šteje 13945 šolskih in 22880 krajskih občin; 8554 šolskih občin obsežajo samo po jedno krajno občino, 5391 pa po več. V Nižji Avstriji, Solnograški, Primorski, Tirolski s Predarlško, Moravski, Šleziji, Galiciji in Bukovini je število šolskih občin, ki obsežajo po jedno samo krajno občino večje od števila onih šolskih občin, ki obsežajo po več krajskih občin; Dalmacija ima izključljivo samo take občine.

14177 ali 61,96% krajskih občin ima v Avstriji svojo ali tudi po več javnih šol; 6703 ali 29,3% krajskih občin je brez javne ljudske šole, pa so drugam vsolani; 2000 ali 8,74% je pa taci občin, ki nimajo svoje javne šole, pa tudi niso nikamor drugam vsolane, izmed teh samo v Galiciji 1912 in v Bukovini 64. Zgornja Avstrija, Solnograška, Primorska, Tirolska s Predarlško in Češka taci občin sploh nimajo.

Po vseh avstrijskih kronovinah prevladuje število občin z javnimi šolami nad številom občin brez lastnih javnih šol; Dalmacija občin brez lastnih javnih šol sploh nima.

Od 14177 občin, ki imajo po jedno ali več lastnih javnih ljudskih šol, jih ima v Avstriji 12476 po jedno, 1701 pa po več taci šol; 532 ima razven tega še po jedno ali več privatnih ljudskih šol. Od 2000 nikamor vsolanih občin brez javnih šol ima 79 občin privatne šole, 1921 občin pa sploh nobene šole.

Kranjska šteje 231 šolskih občin, izmed teh 113 z jedno in 118 z več kot jedno krajno občino; 232 krajskih občin ima po jedno ali več javnih ljudskih šol; 103 občin nima svojih javnih ljudskih šol in so drugam vsolane, 8 občin je brez javne šole in nikamor vsolanih; 60 občin ima po več kot jedno javno ljudsko šolo, 172 po jedno, 9 pa razven javnih tudi po

jedno ali več privatnih ljudskih šol; 8 občin je brez vsake šole, bodisi javne, bodisi privatne.

Za omejitve šolske občine so pogostokrat merodajni krajevni razlogi, večja ali manjša oddaljenost od sedeža šoli itd. Vsled tega se večkrat pripeti, da nekatere občine kacega političnega ali sodiškega okraja ne pripadajo šolskemu okraju, oziroma šolski občini istega, marveč sosednega okraja. Vsled tega se število krajnih občin jednega šolskega okoliša dostikrat bistveno loči od števila političnih občin in nasprotno.

V obče je število šolskih občin veliko manjše od števila krajnih občin in pride v Avstriji sploh na jedno šolsko občino z lastno javno ljudsko šolo **164** krajnih občin; v Nižji Avstriji 144, v Zgornji Avstriji 122, v Solnograški 121, v Štajerski 231, v Koroški 113, v Kranjski 149, v Primorski 104, v Tirolski s Predarlško 106, v Češki 176, v Moravski 143, v Šleziji 117, v Galiciji 199, v Bukovini 139, v Dalmaciji 102. V tem pogledu je torej šolstvo najboljše razvito v Dalmaciji, Primorski in Tirolski s Predarlško, najslabše v Štajerski in v Galiciji.

Ako pa prištejemo tem šolskim občinam še one ki imajo samo ekspoziture, ekskuredne šole ali šole za silo, postane število šolskih občin večje, in vsled tega tudi razmerje med njimi in krajnimi občinami drugačno. Na vsako tako šolsko občino pride potem v Avstriji **161** krajnih občin; posebej pa: v Nižji Avstriji 144, v Zgornji Avstriji 122, v Solnograški 121, v Štajerski 227, v Koroški 113, v Kranjski 148, v Primorski 104, v Tirolski s Predarlško 106, v Češki 172, v Moravski 142, v Šleziji 115, v Galiciji 190, v Bukovini 139, v Dalmaciji 102.

Le 1701 krajnih občin je imelo v Avstriji po več kot jedno javno ljudsko šolo, v tem številu so z malimi izjemami zapopadene samo mestne in tržne občine, kmetijske občine imajo večinoma le po jedno javno ljudsko šolo.

Po več kot jedno javno ljudsko šolo je imelo v Češki 397 občin, v Tirolski s Predarlško 292, v Moravski 124, v Nižji Avstriji 123, v Galiciji 101, v Štajerski 93, v Koroški 91, v Primorski 90, v Dalmaciji 72, v Zgornji Avstriji 68, v Kranjski 60, v Šleziji 54, v Bukovini 19, v Solnograški 17; relativno pa: v Avstriji sploh 7.4‰, v Dalmaciji 85.7‰, v Primorski 48.9‰, v Tirolski s Predarlško 39.1‰, v Koroški 38.9‰, v Kranjski 17.3‰, v Zgornji Avstriji 13.8‰, v Šleziji 11.7‰, v Solnograški 10.9‰, v Nižji Avstriji 7.5‰, v Štajerski 6‰, v Bukovini 5.7‰, v Češki 5.5‰, v Moravski 4.3‰ in v Bukovini le 1.6‰.

Samo po jedno javno ljudsko šolo ima v Češki 3827 občin, v Galiciji 3189, v Moravski 1895, v Nižji Avstriji 1019, v Štajerski 590, v Tirolski s Predarlško 552, v Šleziji 346, v Zgornji Avstriji 333, v Bukovini 222, v Kranjski 172, v Koroški 116, v Solnograški 111, v Primorski 94 in v Dalmaciji le 10; relativno pa: v Avstriji sploh 54.5‰, v Šleziji 74.8‰, v Solnograški 70.3‰, v Zgornji Avstriji 67.8‰, v Bukovini 66.1‰, v Moravski 65.8‰, v Nižji Avstriji 61.8‰, v Tirolski s Predarlško 55.1‰, v Češki 52.6‰, v Galiciji 51.0‰, v Kranjski 50.1‰, v Koroški 49.6‰, v Primorski 49.2‰, v Štajerski 37.9‰, v Dalmaciji le 11.9‰.

Javne in privatne ljudske šole ima v Avstriji sploh **532** krajnih občin, v Češki 200, v Galiciji 56, v Moravski 48, v Tirolski s Predarlško 46, v Nižji Avstriji in Šleziji po 36, v Zgornji Avstriji 27, v Štajerski 26, v Solnograški 14, v Primorski 13, v Kranjski 9, v Koroški 8, v Bukovini 7, v Dalmaciji 6; relativno pa v Avstriji sploh 2.3‰, v Solnograški 9.0‰, v Šleziji 7.8‰, v Dalmaciji 7.1‰, v Primorski 6.8‰, v Zgornji Avstriji 5.5‰, v Tirolski s Predarlško 4.6‰, v Koroški 3.4‰, v Češki 2.7‰, v Kranjski 2.6‰, v Nižji Avstriji 2.2‰, v Bukovini 2.1‰, v Štajerski 1.7‰, v Moravski 1.6‰ in v Galiciji 0.9‰.

Le 60 drugim všolanih občin ima po jedno ali več privatnih šol, namreč 33 na Češkem, 12 v Galiciji, 6 v Moravski, 5 v Šleziji, 2 v Zgornji Avstriji, po 1 v Nižji Avstriji in Štajerski; le 79 nikamor všolanih občin ima po jedno ali več privatnih šol, namreč 64 v Galiciji, 6 v Bukovini, 5 v Šleziji, 3 v Moravski in 1 v Nižji Avstriji. Od 1921 občin, ktere niso nikamor všolane in tudi nimajo nobene privatne šole, jih pripada 1848 Galiciji, 58 Bukovini, 8 Kranjski, 4 Štajerski, 2 Dalmaciji in 1 Koroški.

Na Kranjskem je bilo torej 1890. leta 8 občin brez vsake šole sploh, namreč Gora s 360, Sv. Ana s 709, Vič z 1104, Sv. Jošt nad Polhovim Gradcem s 797, Gradišče nad Litijo z 849, Čekovnik s 343, Gojzd nad Kamnikom s 571 in Paloviče nad Kamnikom z 283, vse skupaj s 5026 stanovniki, to je z 1·0% vsega stanovništva.

Brez vsake šole je tudi občina Sele na Koroškem s 1070 stanovniki ali 0·3%; dalje na Štajerskem občina Solčava z 848,

Pameče s 707, Rastes z 203 in Gorica pri Sevnici s 129 stanovniki, vse skupaj z 1887 stanovniki ali 0·15% skupnega stanovništva. V Galiciji je 1086837 ali 16·5% skupnega stanovništva brez šole, v Bukovini 51963 ali 8%, v Dalmaciji 9643 ali 1·8%, v Avstriji sploh 1156426 ali 4·84% skupnega stanovništva.

Za notranji razvoj ljudskega šolstva je pri vsaki šoli važno število razredov, iz kolikih vsaka šola obstoji.

Ako se ozremo najpogrejš na javne ljudske šole, pokažejo se nam sledeče razmere. Izmed 17177 javnih ljudskih šol je bilo 1890. leta 8636 ali 50·3% jednorazrednic, 4071 ali 23·7% dvorazrednic, 1760 ali 10·3% trirazrednic, 1033 ali 6% štirirazrednic, 1428 ali 8·3% petrazrednic, 209 ali 1·2% šestrazrednic, 35 ali 0·2% sedemrazrednic, 5 ali 0·03% osemrazrednic.

Jako podučno je razmerje, v katerem so šole po številu razredov rastle. O tem nas natančno podučiti sledeča pregledna tabela:

Zap. število	Vrsta šol	Absolutno je bilo l.					Relativno je bilo l.				
		1871	1875	1880	1885	1890	1871	1875	1880	1885	1890
1	jednorazrednic	7783	7544	9138	8503	8636	56·5	53·7	59·8	52·9	50·3
2	dvorazrednic	3007	3277	3356	3818	4071	21·8	23·3	22·0	23·7	23·7
3	trirazrednic	2195	2165	1233	1492	1760	16·0	15·4	8·1	9·3	10·3
4	štirirazrednic	468	578	826	990	1033	3·4	4·1	5·4	6·2	6·0
5	petrazrednic	221	340	499	1070	1428	1·6	2·4	3·3	6·7	8·3
6	šestrazrednic	87	118	152	170	209	0·6	0·8	1·0	1·0	1·2
7	sedemrazrednic	8	39	43	28	35	0·1	0·3	0·3	0·2	0·2
8	osemrazrednic	—	—	18	8	5	—	—	0·1	0·0	0·0
	Sploh	13769	14061	15266	16079	17177	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Iz te tabele je razvidno, da je bilo v zadnjem dvajsetletji razširjenje šol relativno še večje, kakor snovanje novih šol. Leta 1871. n. pr. ni bilo nobene osemrazrednice, l. 1880. pa 18; število sedemrazrednic je znašalo 1871. leta 8, 1890. leta pa 35; število šestrazrednic je narastlo iz 87 na 209; število petrazrednic iz 228 na 1428; število štirirazrednic iz 468 na 1033

itd. Absolutno je palo le število trirazrednic, relativno pa tudi število jednorazrednic. Uzrok tiči v tem, da je bilo relativno več jednorazrednic razširjenih v dvorazrednice, kakor osnovanih na novo, in ravno tako več trirazrednic razširjenih v štirirazrednice, kakor dvorazrednic v trirazrednice.

Kako se razdelé šole glede razredov po posameznih kronovinah?

Zapored. število	Imena kronovin	Leta 1890. je bilo razrednic															
		jedno	dvo	tri	štiri	pet	šest	sedem	osem	jedno	dvo	tri	štiri	pet	šest	sedem	osem
		absolutno število								relativno število v %							
1	Nižja Avstrija . . .	449	332	212	99	341	35	—	—	30.6	22.6	14.4	6.8	23.2	2.4	—	—
2	Zgornja Avstrija . .	172	158	79	35	41	10	1	—	34.7	31.8	15.9	7.1	8.3	2.0	0.2	—
3	Šolnograška	83	43	14	9	6	1	—	—	53.2	27.6	9.0	5.8	3.8	0.6	—	—
4	Štajerska	309	213	140	76	62	12	—	—	38.1	26.2	17.2	9.4	7.6	1.5	—	—
5	Koroška	167	127	29	15	12	1	—	—	47.6	36.2	8.2	4.3	3.4	0.3	—	—
6	Kranjska	201	65	24	27	3	—	1	—	62.6	20.3	7.5	8.4	0.9	—	0.3	—
7	Primorska	242	72	34	27	26	8	1	—	59.0	17.6	8.3	6.6	4.1	9.0	2	—
8	Tirolska s Predarlško	1145	387	70	31	34	2	—	—	168.6	23.2	4.2	1.8	2.1	0.1	—	0.0
9	Češka	1316	1507	784	411	664	79	14	3	27.5	31.5	16.4	8.6	13.9	1.7	0.3	0.1
10	Moravska	1036	631	233	130	147	32	10	1	46.7	28.4	10.5	5.9	6.6	1.4	0.5	0.0
11	Šlezija	261	121	27	30	21	6	2	—	55.8	25.8	5.8	6.4	4.5	1.3	0.4	—
12	Galicija	2797	341	95	121	68	18	6	—	81.2	9.9	2.7	3.5	2.0	0.5	0.2	—
13	Bukovina	219	33	8	16	3	5	—	—	77.1	11.6	2.8	5.6	1.1	1.8	—	—
14	Dalmacija	239	44	11	6	—	—	—	—	80.5	13.8	3.7	2.0	—	—	—	—
	Sploh in povprek . .	8636	4071	1760	1033	1428	209	35	5	50.3	23.7	10.3	6.0	8.3	1.2	0.2	0.0

Čim višje je število večrazrednic, tem močnejše je šolstvo razvito. V tem obziru je Češka na prvem mestu; ona je poleg Moravske tudi jedina kronovina, v kateri se glede števila razredov vse vrste šol zastopane. Kranjsko šolstvo v tem pogledu sicer ni nazadovalo relativno, pač pa ab-

solutno, slabše je pa še tirolsko, gališko, bukovinsko in dalmatinsko šolstvo. Kakor je število jednorazrednic ne le relativno, ampak tudi absolutno, v Avstriji sploh nazadovalo, nazadovalo je tudi v veliki večini avstrijskih kronovin posebej.

Kako je s številom šol po razredih v posameznih kranjskih glavarstvih posebej?

Glavarstva	Absolutno štev. javnih								Relativno število javnih							
	jedno	dvo	tri	štiri	pet	šest	sedem	osem	jedno	dvo	tri	štiri	pet	šest	sedem	osem
	razrednic leta 1890.															
Črnomelj	11	4	2	2	—	—	—	—	58.0	21.0	10.5	10.5	—	—	—	—
Kamnik	26	3	3	1	—	—	—	—	78.8	9.1	9.1	3.0	—	—	—	—
Kočevje	23	6	4	2	—	—	—	—	65.8	17.1	11.4	5.7	—	—	—	—
Kranj	24	7	—	3	—	—	—	—	70.6	20.6	—	8.8	—	—	—	—
Krško	10	8	4	3	—	—	—	—	40.0	32.0	16.0	12.0	—	—	—	—
Litija	14	4	2	3	—	—	—	—	60.9	17.4	8.7	13.0	—	—	—	—
Ljubljana (mesto) .	1	1	—	3	2	—	1	—	12.5	12.5	—	37.5	25.0	—	12.5	—
Ljubljana (okolica)	18	7	3	1	—	—	—	—	62.2	24.1	10.3	3.4	—	—	—	—
Logatec	10	6	4	3	1	—	—	—	41.6	25.0	16.7	12.5	4.2	—	—	—
Novo Mesto	23	6	1	1	—	—	—	—	74.3	19.3	3.2	3.2	—	—	—	—
Postojina	24	7	1	4	—	—	—	—	66.7	19.4	2.8	11.1	—	—	—	—
Radovljica	17	6	1	1	—	—	—	—	68.0	24.0	4.0	4.0	—	—	—	—
Sploh	201	65	25	27	3	—	1	—	62.6	20.3	7.5	8.4	0.9	—	0.3	—

Relativno najmanj jednorazrednic ima seveda Ljubljana, največ pa Kamnik; s štirirazrednicami je ravno nasprotno; pet-

in večrazrednice ne morejo priti v poštev, ker se nahajajo le v dveh glavarstvih.

(Dalje prih.)

E. Lah.